

Balıkesir Yöresinde Kan Bağı ve Evlilik Dışı Akrabalık İlişkilerinde Ant Oath Types in Non-blood and Outside Family Relations in the Balıkesir Region

Ali Duymaz*

Berna Ayaz**

Özet

Bu yazıda kan bağı ve evlilik dışı akrabalık ilişkilerinde – kan kardeşliği, ahret kardeşliği, yol kardeşliği ilişkilerinde – edilen yeminler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: And, yemin, kan bağı ve evlilik dışı akrabalık ilişkisi, kan kardeşliği, ahret kardeşliği, yol kardeşliği, Balıkesir

Abstract

This article examines the types and forms of oath given in relations of fraternity which are relations outside of family and blood relationships.

Keywords: Oath, non-blood and outside family relations, types of fraternity, Balıkesir

A. Kan Bağı ve Evlilik Dışı Akrabalık İlişkileri Üzerine

Sosyal bir varlık olarak insanın akrabalık kavramına yüklediği anlamda iki unsurun belirgin bir şekilde öne çıktığı görülür. Bunlardan biri kan bağı, diğeri ise evlilik yoluyla oluşan yakınlıktır. Kan bağı yoluyla oluşan ilişkiler ağı "akraba" terimiyle ifade edilirken evlilik yoluyla oluşan bağ ise "hısımlık" kavramıyla karşılanmaktadır. Çoğu kez anlam ayırımına gidilmeden kullanılan "akraba" ve "hısım" sözleriyle ifade edilen yakınlıkları, bireyler kan bağı ve evlilik yoluyla edinmekte, yani kişi iradesi ve seçme şansı olmaksızın kendini bu sosyal yapının içinde bulmaktadır. Kan bağı ve evlilik dışındaki akrabalıklarda ise

---

* Prof. Dr. Ali Duymaz, Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Balıkesir.
aduymaz@balikesir.edu.tr

** Arş. Gör. Berna Ayaz, Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Balıkesir.
bernaayaz@balikesir.edu.tr

gönüllülük esastır. Kişiler, gelenekler ve toplumun kurallarıyla sınırlanmakla birlikte kendi iradelerini ve tercih haklarını da kullanarak sonradan edinilmiş akrabalıklar kurabilmektedirler.

İnsan, dünyaya geldiği andan itibaren kendisini daireler halinde sarıp sarmalayan bir sosyal ağ içerisinde, yani aile, akraba ve hısım ortamı içinde bulur. Üstelik bu tartışılmaz ve birey kimliğinin oluşumunda en etkili unsurları barındıran bir yapıdır. Ancak bir yandan zaman ve zamanın değiştirdiği değerler, bütün sosyal yapıları çözdüğü gibi çeşitli sebeplere bağlı olarak en dış daireden başlayarak akrabalık ve hısımlıkları da olumsuz etkilemiş, kırılma ve kopmalara zemin hazırlamıştır. Öte yandan insanın kültür ve medeniyet tarzı geliştikçe başka yakınlıklar kurma ihtiyacı doğmuştur. Böylece klan döneminde görülen kan bağıının tek ve en etkili yakınlık unsuru olması, hatta evliliklerin aşiret içi yapılması anlayışı yerini savaşlara sebep olsa da dış evliliklere bırakmış, insanlar yerleşik hayata geçip din kuralları ve önemli ölçüde kaynağını dinden alan hukuk içinde yaşamaya başlayınca başkaca ilişkiler tesis etme yoluna gitmişlerdir. Levi-Strauss, *Irk Tarih ve Kültür* adlı eserinde kültürü tanımlarken insanların kan bağı ve evlilik dışı akrabalık ilişkilerine neden ihtiyaç duyduğunu şu cümleleriyle açıklamaktadır: “Kuşkusuz her kültür, hayatını alışverişlerle sürdürür ve bir insan topluluğunu yıkıp geçebilen ve doğasını bütünüyle gerçekleştirmesini engelleyen tek bela ve sakatlık yalnız kalmaktır.”¹

Kan bağı ve evlilik dışı akrabalık ilişkileri, yerleşik hayata geçmiş toplumlarda daha sık görülür. Çünkü göçebe toplumlar aşiret veya boy yapısı içinde yaşadıkları için zaten kan bağı ya da evlilik yoluyla herkes birbirinin akrabasıdır ve töre bu aşiret dokusunun korunması konusunda son derece hassastır. Yerleşik toplumlarda ise akrabalık ve hısımlık, anne ya da babaya bağlı olarak daralmakta, dolayısıyla göçebe bir topluma göre akraba ve hısımlar, bugün geniş aile dediğimiz çerçeveye sıkışmaktadır. Ayşe Kudat bu durumu, “Türkiye’de olduğu gibi, Latin Amerika ülkelerinde de sanal akrabalık yerleşik toplumlarda daha büyük önem taşır, aşiret düzeninden sıyrılmış köylerde seçimin hısım ve akraba arasından yapılmasına oldukça az rastlanır. Hısım ve akraba bağlarının göçebe aşiretlere oranla yerleşik toplumlarda daha dar bir çevreyi kaplaması, yerleşme sürecinde büyük akraba gruplarının parçalanıp değişik yörelere göç etmelerine bağlıdır. Böylece, akraba grubu küçük olan aileler sanal akraba edinerek bu çevreyi genişletir, dostluk ve dayanışma kurabilecekleri bireylerin

---

¹ Claude Levi-Strauss, *Irk, Tarih ve Kültür*, Metis Yayınları, İstanbul 1994, s. 2.

sayısını artırma çabasına girerler”² şeklinde değerlendirmektedir. Mahmut Tezcan ise konuyla ilgili olarak “Bu tür bir uygulama, insanlar arasındaki özel yakınlaşmalardır. Sanal akrabalıklar, kana bağlı olmayıp sözleşmeye dayalıdır. Birbirlerini seven samimi, içten kişilerin bu tür yakınlıklar kurması, onların dostluklarının pekiştirilmesine yaramıştır. Gerçek bir akrabalık olmamasına rağmen, sonradan kurulan ilişkilerle gerçek akrabalıkta olan bir dizi yeni davranış biçimleri içerisine girilir. Genellikle akraba olunmayan yabancılarla kurulan bir akrabalıktır. Böylece gerçek akrabalar dışında, başka kimselerle de ayrı bir destek ve güç sağlanmış olur. Bu tür akrabalıklarda yüksek derecede karşılıklı görev duygusunu içeren kişisel bağlantılar söz konusudur.”³ demektedir.

B. Ant Kavramı ve Andın Kan Bağı ve Evlilik Dışı Akrabalık Kuruluşunda Oynadığı Rol

Genel olarak kan bağı ve evlilik dışı akrabalıklar olarak tanımladığımız bu ilişkilerin kurulma sürecinde bireylerin irade ve isteklerinin yanı sıra toplum üyelerinin katılması ve durumu onaması anlamında törensel uygulamaların da gerçekleştiği gözlenmektedir. Bu tür akrabalıkların kurulması sırasında yapılan törenlerin başında ise ant içme yer almaktadır. Bireyler içtikleri bu anttan sonra kendilerini gerçek akraba gibi kabul etmekte ve hatta gerçek akrabalıktan daha ileri bir bağ oluşturmaktadırlar. Bu ant içmenin törensel boyutu ise toplumun bu akrabalığı meşru kabul etmesi, onaylaması ve denetim altına alması anlamını taşımaktadır.

Kan bağı ve evlilik dışı akrabalık ilişkilerinin kurulmasında temel rol oynayan ant kavramı hakkında en ayrıntılı bilgileri Abdülkadir İnan vermiştir. İnan, ant kelimesinin bütün İslam-Türk kabilelerinde ortak olduğunu belirterek bu söz karşılığında Yakutların “andıgar”, Kalmukların “andagar” dediklerini, Çuvaşların ise ant içmek yerine “antah-” fiilini kullandıklarını kaydeder. Eski ve yeni sözlüklerde “ant” ve “andagar” kelimesi Arapça “half”, yemin “kasem”; Farsça sükend; Almanca “Eid”, “Eidschwur” kelimeleriyle açıklanmaktadır.⁴ Başta Türkiye Türkçesi olmak üzere Azerbaycan, Başkurt, Kazak, Kırgız, Özbek, Tatar,

---

² Ayşe Kudat, *Kirvelik (Sanal Akrabalığın Dünü ve Bugünü)*, Ütopya Yayınevi, Ankara 2004, s. 97.

³ Mahmut Tezcan, *Kültürel Antropoloji Giriş*, Maya Akademi Yayınları, Ankara 2008, s. 78-79.

⁴ Abdülkadir İnan, “*Eski Türklerde ve Folklorunda Ant*”, Makaleler ve İncelemeler, I. Cilt, TTK Yayınları, Ankara 1998, s. 317-330; Bu makale ilk olarak Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi’nde (VI(4), Ankara 1948, s. 279-290) yayımlanmıştır.

Türkmen Türkçelerinde de “ant” kelimesi kullanılmaktadır.⁵ Uygur Türkçesi’nde “ant” yemin, “antıkmak” ise yemin etmek anlamında kullanılmaktadır.⁶ Tıva Türkçesi’nde ant içmek için “dañırak”,⁷ Hakas Türkçesi’nde ise ant içmek, yemin etmek anlamında “sirten-“ kelimesi yer almaktadır.⁸ Bu bilgilerden yola çıkarak “ant” sözünün Türk kültürünün en eski ve en yaygın sözlerinden biri olduğunu söyleyebiliriz.

Ant sözünün hem içmek fiiliyle birlikte kullanılması hem de Abdülkadir İnan’ın “Eski devirlerde “ant” kelimesi bir yabancı ile kardeşleşme ve dostlaşmayı teyit için yapılan töreni ifade etmiştir; bugünkü anladığımız mefhumu ifadeye yarayan bir terim olarak kullanılması çok sonraki devirlere aittir”⁹ şeklindeki ifadesi andın başlangıcından beri bir yabancı ile kardeşleşme töreni bağlamında kullanıldığını göstermektedir. Dolayısıyla ant sözü tasavvurî akrabalıkların kurulmasındaki bir törenin adından bugünkü genel ve yaygın anlamına kavuşmuştur. Elbette kökendeki kan içme yoluyla yapılan ant törenleri zamanla zayıflamış, bir yandan arkaik şeklinden izleri korunurken diğer yandan yeni uygulama ve inanışlarla bezenmiştir. Mesela antla ilgili törenlerde kan yalama, silah üzerine ant içme, karşılıklı hediye alıp verme, bir nesneyi kurtme, ayı kafası ve derisi üzerinde ant içme, tırnak yalama gibi uygulamaların olduğu bilinmektedir.

Balıkesir yöresinde kan bağı ve evlilik dışı ilişkilerin kurulması esnasında yer alan sözleşmelerde hediyeleşmenin önemli bir yeri bulunmaktadır. Biz çalışmamızda bu tür ilişkilerden sadece üçü; kan kardeşliği, ahret kardeşliği ve musahiplik üzerinde Balıkesir yöresinden derlediğimiz bilgiler ışığında örnekler sunarak değerlendirmelerde bulunmaya çalışacağız.

C. Balıkesir Yöresinde Kan Bağı ve Evlilik Dışı Akrabalık İlişkileri ve Bu İlişkilerde Ant

1. Kan Kardeşliği

Kan, bütün kültürlerde bereketi ve korkuyu bir arada bulduran bir unsurdur. Kan akıtma ritüeli, herhangi bir kötülükten korunma, bereketi çağırma, topluma katılma gibi birçok inanış ve uygulamada karşımıza çıkmaktadır. Levy-Bruhl, kanın kurban sunma

---

⁵ Ahmet Bican Ercilasun, vd. *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*, C. 1, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991.

⁶ Ahmet Caferoğlu, *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1968.

⁷ Ekrem Arıkoğlu, Klara Kuular, *Tıva Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2003.

⁸ Ekrem Arıkoğlu, *Örnekleli Hakasça-Türkçe Sözlük*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.

⁹ Abdülkadir İnan, *agm.*, s. 324.

sırasında olduğu gibi isteyerek akıtılabileceğini belirterek kanın, istenmeden ya da kişinin bizzat kendisi tarafından akıtılmadan vücuttan çıkması durumunda olayın tamamen farklı bir boyut kazandığını ve ilkel insanın heyecanlanıp şaşırıldığını anlatmaktadır. Her ne kadar kanın hiçbir biçimde akıtılmaması gerekiyorsa da bir şahit huzurunda koldan bir toplardamar kesilebilir ve akan değerli sıvı bir kupada toplanabilir. İki insan kan kardeşliğiyle bağlandığında kan kardeşi ya da anda olmak istediklerinde gerçekleşen budur.¹⁰ Çinlilere göre iki tür kan vardır: Biri yaralardan akan taze kan, yani hayat simgesi olan kırmızı kan, diğeri ise herhangi bir temas sonucunda hastalığa ya da mutsuzluğa yol açan, pis koyu renkli adet kanı. Kırmızı kan ruhun barındığı yerdir ve dolayısıyla bu kanla temas eden her nesnenin sihirli güçleri olur. Erkek menisi, anne sütü de bu kanın bir türevi olarak değerlendirilmektedir.¹¹

İlkel kültürlerde ruhun barındığı yer olarak tanımlanan kan ile yapılan uygulamaların başında kan kardeşliği törenleri gelmektedir. Bazı araştırmacılar kan kardeşliğinin yamyamlığın bir kalıntısı olduğunu iddia etmektedir. Mesela Evelyn Reed “Yamyamlık uygulaması geriledikçe, birbirine yabancı insanların kardeşlik ilişkileri içinde bir araya getiren kan içme törenleri biçiminde kendini gösteren kalıntılar bıraktı. İnsanlar, damarlarını kesip bir diğerin kanından biraz içerek bir kan antlaşması oluşturdular. Bu, insanların birbirini öldürmeyeceği ya da incitmeyeceği konusunda ant içmeleri anlamına geliyordu”¹² demektedir.

Bir başka köken açıklaması ise kan kardeşliğinin yabancı klanlar arasında ilişki kurmak amacıyla ortaya çıkmış olması gerektiği şeklindedir. Çünkü “ilkel” toplumda var olan kız-erkek kardeş ilişki kalıbını çoğaltmak daha kolay bir yol olarak görülmüştür. Kan antlaşması diye anılan bu “kut töreni”, daha önce yabancı olan erkekler arasında kan kardeş olarak birbirlerine bağlanmasıdır. Bu törenler, çok uzun evrimi süresince birçok değişikliklere uğramış, ama başlangıçtaki durumunu -erkekler arasında ortak yardımlaşma antlaşması olma özelliğini- her zaman korumuştur.¹³

---

¹⁰ Jean Paul Roux, *Eski Çağda ve Ortaçağda Altay Türklerinde Ölüm*, (çev. Aykut Kazancıgil), Kabalıcı Yayınları, İstanbul 1999, s. 76-77.

¹¹ Wolfram Eberhard, *Çin Simgeleri Sözlüğü*, (çev. Aykut Kazancıgil, Ayşe Bereket), Kabalıcı Yayınevi, İstanbul 2000, s. 158.

¹² Evelyn Reed, *Kadının Evrimi Anaerkil Klandan Ataerkil Aileye*, (çev. Şemsa Yeğün), C. 1, Payel Yayınevi, İstanbul 1994, s. 68.

¹³ Evelyn Reed, *age.*, s.231.

Kan kardeşliğinin kökeniyle ilgili olarak üzerinde ittifak edilmiş net ve ortak bir görüş bulunmamaktadır. Ancak kan antlaşmalarının başlangıçtaki amacı, ayrı olan oymakları birbirine kardeşlik bağıyla bağlayarak düşman oymaklar arasında barış sağlamaktı. Klandan devlet yapısına geçiş sürecinde oymakların kardeşliğinden bireysel kardeşliğe doğru bir yönelme olmuştur. Bu durum da ilerleyen zamanda erkekler arasında bir antlaşmaya dönüşmüş olmalıdır.

Birçok kültürde var olan kan kardeşliği Türk kültüründe de çok eski dönemlerden bugüne kadar ulaşabilmiştir. Kan kardeşliği ile ilgili en eski devirlerde ant, yani kardeşleme törenini Abdülkadir İnan şu şekilde anlatmaktadır. “İki yabancı kardeşlemeye ve dost olmaya karar verirlerse soydaşlarının huzurunda kollarını keserek bir kaba (ant ayağı’na) kanlarını akıtırlar. Aralarına kılıç, ok veya başka bir silah koyarak bu kaptaki kana kımız, süt veya şarap karıştırarak beraber içerlerdi. Sonra silahlarını yahut atlarını veyahut hemşirelerini değiştirirler, böylece “antlı adaş” olurlardı. Moğol devrinde bu törenle dostlaşmış olanlara “anda” denilmiştir. “Anda” terimi Türk lehçelerinden ancak Kırgızca’da dünür kelimesiyle birlikte kuda+anda=kudanda (=dünür+kardeş), Kırgız-Kazakça’da “kudandalı” (=dünür olanlar) şekillerinde muhafaza edilmiştir.”¹⁴

Herodotos da İskitlerin ant törenleriyle ilgili olarak şu bilgileri vermektedir: “Skythler şöyle ant içerler: Toprak bir kupanın içerisine şarap doldururlar; ant içecek olanlar buna kanlarını karıştırırlar; bunun için sivri bir şeyle küçük bir delik açarlar ya da kılıçla hafif çizerler; sonra kabın içerisine bir pala, oklar, bir balta ve mızrak daldırırlar; bu da olduktan sonra tanrısal öfke üzerine ant içerler ve kaptaki şaraptan azıcık içerler ve orada bulunanların ileri gelenleri de onlarla beraber içerler.”¹⁵

Jean Paul Roux, Türklerin ve Moğolların Eski Dini adlı eserinde Timuçin ile Camuka’nın kan kardeşi olmalarını ayrıntılarıyla anlatmaktadır. “Timuçin on bir yaşında iken Camuka, Timuçin’e küçük bir Karaca kemiği verdi ve Timuçin de Camuka’ya üzerine bakır dökülmüş bir kemikçik verdi ve kendilerini “anda” ilan ettiler. Kendileri anda olduktan sonra, Onon’un buzu üzerinde kemikçik oyunu oynamışlardı. İşte bu şekilde kendilerini “anda” ilan etmişlerdi.”... “Bundan sonra ilkbaharda ufak tahta yayları ile birlikte avlanırken Camuka, iki yıllık bir ineğin iki boynuzunu yapıştırarak ve orada delikler açarak, Timuçin’e bu süslü oku verdi. Timuçin ona, karşılık olarak, ucu ardıç ağacı guncası ile son bulan bir ok verdi. Ve

---

¹⁴ Abdülkadir İnan, *age.*, s. 325.

¹⁵ Herodotos, *Herodotos Tarih*, (çev. Müntekim Ökmen), İş Bankası Yayınları, İstanbul 2009, s. 322.

de kendilerini “anda” olarak ilan ettiler.” Bundan sonraki üçüncü kardeşlik ise daha kapsamlıdır. “Şimdi “anda” (şeklindeki birlikteliklerini) yenileyerekten... Timuçin, Merkitlerin Tokto’sından almış olduğu altın kemeri aldı ve Camuka’nın beline sardırđı, Camuka’yı Tokto’a’nın yıllardır kısır olan doru kısırağına bindirdi. Camuka da, Uvas-Merkit’lerin Dayin-usun’dan almış olduğu altın kemeri anda Timuçin’e sardırđı; Timuçin’i de yine Dayin-usun’a ait olan (oğlağına benzer) bir beyaz ata bindirdi... Bol yapraklı bir ağaç altında birbirini “anda” ilan ettiler, birbirlerini sevdiler, şölenlerle ve ziyafetlerle eğlendiler ve geceleyin aynı yorgan altında birlikte uyudular.”¹⁶

Örneklerde de görüldüğü üzere kan kardeşi olma ritüelinde tarafların birbirlerinin kanını içmelerinin yanı sıra bir eşya değış tokuşu yaptıkları da görülmektedir. Bu bir anlamda söz niteliğı taşımaktadır.

Türkiye’de derlenen kan kardeşliğı ve bu kardeşliğın törensel boyutunu Nermin Erdentuğ, Hal köyü bağlamında şöyle anlatmaktadır: “İki taraf bir araya gelir, kollarında veya ellerinde ufak bir yer kanatırlar ve birbirlerinin kanını emerler böylece kan kardeşi olurlar. Bu tasavvuri kardeşlik Hal’liler nazarında gerçek, sulbi kardeşlikten ileri tutulmaktadır; sıkıntı ve saadetler daima bu kardeşler arasında paylaşılır ve hayatları boyunca da birbirlerinin başlıca yardımcıları olurlar.”¹⁷ Ali Rıza Balaman ise kan kardeşliğı hakkında “Yandaş iki kız ya da erkek, yaşamlarının bir döneminde dünyada kaldıkları sürece birbirlerine kardeşçe davranacaklarına, kardeş gözüyle bakacaklarına ve birbirlerini kardeş gibi kollayacaklarına and içerler. Tanıklar önünde ya da tanıksız parmaklarından bıçak ucuyla çıkartılan kandan birbirlerine sunar, sözel olarak da “kan yaladık kardeş olduk” derler. Bu yalın törenden sonra kan kardeşler, kanla kutsanan beraberlik kararlarını yakınlarına duyururlar. Yeni kan kardeşler, bundan böyle karındaş olmadıkları halde birbirlerine sanki karındaşlarmış gibi davranır, verdikleri bu sözü yerine getirmeye çalışırlar. Kan kardeşleri aralarındaki kardeşlik bağı etkinliğini, çevrelerine de aktarırlar. Sözelimi, kan kardeşler birbirlerinin yakınları tarafından da ilgi görür, kabul görür ve destek alırlar. Zaman içinde verilen kan kardeşliğı sözleri yerine getirilmediğinde ya da beklenmeyen bir nedenle bu iki kişinin araları iyi gitmediğinde kan kardeşliğı bozulur. Bu durumda her iki tarafın da birbirlerine karşı sözde

---

¹⁶ Jean Paul Roux, *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*, (çev. Aykut Kazancıgil). Kabalıcı Yayınevi, İstanbul 2001, s. 239.

¹⁷ Nermin Erdentuğ, *Hal Köyünün Etnolojik Tetkiki*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1983, s. 47.

kurulan ortak yükümlülüklerinden vazgeçerler; yapılacak bir şey yoktur. Yani herhangi bir yaptırım söz konusu değildir”¹⁸ demektedir.

Balıkesir’de yaptığımız derlemelerimizde kan kardeşliği ile ilgili uygulamaların, hem ülke geneli hem de geçmişe oranla oldukça azalmış olduğunu tespit ettik. Bu arada Ömer Seyfettin’in meşhur And hikâyesinin de Balıkesir’e bağlı Gönen ilçesinde geçtiğini hatırlatmak isteriz. Bilindiği üzere “Ben Gönen’de doğdum” ifadesiyle başlayan bu hikâyede Mıstık’la kan kardeşi olan yazar, kan kardeşliği gereği kendini köpeğe karşı koruyan Mıstık’ın trajik ölümünü anlatmaktadır.¹⁹

Kaynak şahıslarımızdan edindiğimiz bilgilere göre Balıkesir yöresinde kan kardeşliği iki şekilde uygulanmaktadır. Bunlardan ilki parmakların kesilerek kanlarının birbirine karıştırılmasıyla olmaktadır:

“Mesela sen keseceksin parmağımı, ben de keseceğim. Birbirimize değdireceğiz, o zaman kan kardeşi oluyormuşsun.” (Gülizar Aslan, Kepsut - Danahisar Köyü).

İkinci uygulama biçimi ise sünnetle ilgilidir. İnanişâ göre bir çocuğun tek başına sünnet ettirilmesi uygun bulunmamaktadır:

“Eskiden sünnet çocuğu tek sünnet olmazdı. Kimse olmazsa yanında bir horoz keserlerdi.” (Fazlı Sarı Bigadiç - Güvemçetmi).

Bu sebeple birlikte sünnet olan çocuklar ise kan kardeşi sayılmaktadır:

“Aynı anda sünnet olunca onlar kan kardeşi olur. İlişkileri çok iyidir. Benim eşim öyle olmuş. Babasının maddi gücü yetmemiş. Başka bir amcaları kendi oğluya yaptırmış. Onlar kan kardeşiler. Kardeşten çok severler birbirlerini.” (Dursun Akçay, Karamanlar Köyü).

“Ben bir tane oğlum var sünnet yapacağım. O zaman diyelim ki başka biri daha var sünnet olacak. Onu da benim evde sünnet ettirsem o zaman onlar kan kardeşi olurlar. Benim evde sünnet oluyor ya, kanı benim eve akıyor ya, ondan kan kardeşi öyle olur. Masrafını ben yapıyorum, sen garibansın, ikisi bir oluyorlar. İlerleyen zamanda sayar severlerse birbirlerini yine ahret de olabilirler.” (Sabriye Örki, Edremit - Tahtakuşlar Köyü).

Sünnet bir ergenliğe geçiş töreni olmanın yanı sıra bireyin toplum tarafından kabul edilmesinin de meşrulaştırılmasıdır. Mircea Eliade’nin ifadesiyle insan bir kere doğmakla tamamlanmış olmamaktadır; ruhani olarak bir ikinci kere daha doğması gerekmektedir, eksikli, rüşeym halindeki bir durumdan, mükemmel, erişkin bir duruma geçmesi

---

¹⁸ Ali Rıza Balaman, *Evlilik ve Akrabalık Türleri (Sosyal Antropolojik Yaklaşımla)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s. 81-82.

¹⁹ Hülya Argunşah, *Ömer Seyfettin Bütün Eserleri Hikayeler I*, Dergah Yayınları, İstanbul 2007, s. 246-254.

gerekmektedir.²⁰ Eliade'ye göre erginleme kavramı üç kategoride ele alınmalıdır. İlki, ergenlik ritüelleri olarak bilinen çocukluktan yetişkinliğe atılan sembolik yeniden üretimleridir. Diğerleri gizli bir topluluğa ya da kardeşlik birliğine girerken uygulanan ritüellerdir. Sonuncu kategoride ise mistik erginleme süreçleri ele alınmaktadır.²¹ Balıkesir yöresinde sünnetle yapılan kan kardeşliği uygulamasında çocukluktan ergenliğe geçişteki törenin kardeşlik birliğine geçişte uygulanan törenle birleştirilerek uygulandığı görülmektedir.

“Çocuk” ancak sünnet olduktan sonra “erkek” olabilmektedir. Daha önceki hayatında birey “çocuk” olarak kabul edilmekte, cinsiyeti konusunda bir tanımlama yapılmamaktadır. Sünnet olduktan sonra ise sahip olduğu cinsiyet, kimliğinin en önemli unsuru olarak ön plana çıkarılmaktadır. Bu ergenliğe geçiş töreninde çocuk yalnız bırakılmamakta ve birlikte sünnet olduğu kişiyle kan kardeşi de olmaktadır. Bireyler, hayatın geçiş aşamalarında genellikle yalnız bırakılmazlar. Mesela evlenirken gelin ve damadın yanında onlara eşlik eden sağdıçları bulunmaktadır. Bu durum, kötü ruhlara karşı korunmanın bir yolu olarak düşünülmeyle birlikte yeni bir dönemin başlangıcındaki korku ve endişe duygularının yaratmış olduğu tedirginliği de ortadan kaldırmaktadır. Birçok yöremizde sünnet töreniyle ilgili akrabalık ilişkisi kirveliktir. Bilindiği gibi kirvelik, sünnet kanının kirvenin eteğine aktığına dair inançtan kaynaklanmaktadır. Ancak Balıkesir yöresinde kirvelik kurumunun ve geleneğinin yayılmayışi sebebiyle sünnet törenlerinde aynı anda sünnet edilen çocukların kan kardeşi sayılması geleneği öne çıkmıştır. Burada kardeşlik olgusunu ortaya çıkaran iki durum bulunmaktadır. Bunlardan ilki sünnetin bir erişkinliğe geçiş töreni olması ve bu törende çocuğun yalnız kalmaması için ona bir “kardeş”in eşlik etmesidir. İkincisi ise iki çocuğun da bu geçiş töreni neticesinde aynı acı, korku ve tedirginliği paylaşmış olmaları ve kanlarının aynı zaman diliminde akıp bir anlamda birbirine karışmış olmasıdır. Kan bağı ve evlilik dışı akrabalık ilişkilerinin kurulmasındaki temel unsur, bireylerin kendilerini savunmasız hissettikleri anlarda koşulsuz güvenecekleri bir dal bulma içgüdüsüdür.

2. Ahret Kardeşliği

---

²⁰ Mircea Eliade, *Kutsal ve Dindışı*, Gece Yayınları, İstanbul 1991, s. 157.

²¹ Mircea Eliade, *Rites and Symbols of Initiation: The Mysteries of Birth and Rebirth*, (çev. Willard R. Trask). Dallas 1994, Spring Publications, s. 2.

Hemen hemen bütün dinlerde ortak olan ve kutsal kitaplarda da yer alan inanışa göre tüm insanlar ölecek ve ahiret hayatı adı verilen hayat için yeniden dirilecektir. Bu dünyadan götürülebilecek tek şey günahlar ve sevaplar olacaktır. Bir insan nasıl ki, bu dünyanın ağır yükünü tek başına kaldıramayacağını düşünmüşse, öteki dünyaya göç ettiğinde de hesaba çekileceğini ve bu ağır yükü tek başına taşıyamayacağını düşünmüştür. Bu noktada kendisinin günahına ve sevabına ortak olacak, gerekirse onunla birlikte cennette gülecek, cehennemde yanacak birine ihtiyacı vardır. Böyle bir sorumluluğu da ancak “kardeş” diyebileceği ve aralarında kan bağı olmayan bir kişi yüklenebilecektir. Bu kardeşlik olgusu, bu dünyadaki iyi ve kötude ortak olmanın yanında öteki dünya için de bir hazırlık anlamı taşımaktadır.

Balıkesir yöresinde yaptığımız çalışmalarda kaynak şahıslar, öteki dünyaya, insanların öldükten sonra yeniden dirileceğine inandıklarını belirtmektedirler. Bir kaynak şahsımız “Ölümden sonra yaşama inanıyoruz. Ölüp de dirileceğimize inanıyoruz. Ama bu şekilde canlanmayacağız. Hepimiz 30 yaşında olacaktıydık. Genci de yaşlısı da. Her istediğin aklımdan geçen olacaktıydı.” (Hatice Ayaz, Balıkesir - Köylüköy) diyerek bu inancını ifade etmiştir.

Ahret kardeşliği olgusu, kaynağını işte bu dünyanın dışında başka bir öteki dünyanın varlığı inancından almaktadır. “İlkel” insanın zihninde bu dünyada sahip olamadığı hiçbir şeye öteki dünyada da sahip olamayacağı düşüncesi vardır. Lucien Levy-Bruhl, “Genelde ilkel insan, öldükten sonra bir yaşam olduğuna inanmaktadır. Ona göre insan ölünce canlıların dünyasındaki varlığı sona ermekte ancak yok olmamaktadır. Yalnızca bu dünyadan, bir başkasına geçerek oradaki yeni koşullara uyarak belli bir süre yaşamaktadır” der.²²

Ahret kardeşliği Antropoloji Sözlüğü’nde “Yaşlanmış kadınlar arasında öteki dünya inancına dayanarak kurulan dostluk/kardeşlik ilişkisi” olarak tanımlanmaktadır.²³

Mahmut Tezcan, ahret kardeşliğini şu şekilde tanımlamaktadır: “İslam toplumlarında yaygın bir yakınlaşma biçimidir. Özellikle yaşlı kadınlar arasında görülür. Yaşlı kadınlar dinsel bir törenle ahretlik olurlar. İki yaşlı kadın böylece ahretlik olunca çok samimi iki dost olurlar ve birbirlerine sırlarını söylerler. Öte dünya düşüncesine dayalı bir dostluk anlaşmasıdır.”²⁴

---

²² Lucien Levy-Bruhl, *İlkel İnsanda Ruh Anlayışı*, (çev. Oğuz Adanır). Doğu-Batı Yayınları, İstanbul 2006, s. 236.

²³ Kudret Emiroğlu, Suavi, Aydın, *Antropoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, İstanbul 2009.

²⁴ Mahmut Tezcan, “Tasavvuri Akralık ve Ülkemizdeki Uygulama”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), Ankara 1982, s. 117-130.

Ali Rıza Balaman ise, “Bu kardeşlik genellikle yaşlı kadınlara özgü, İslam toplumlarında yaygın olan bir türdür. Ahret kardeşliğinde, kan kardeşliğinde olduğu gibi bireylerin seçme, seçilme, beğenme, beğenilme, kabul edip etmeme türünde yeğleme özgürlükleri vardır. Bu nedenle bireyler, uzun sınamalar sonunda birbirlerine ahret kardeşliği önerisinde bulunurlar” demektedir.²⁵

Balıkesir yöresinde ahret kardeşliği, genellikle kadınlar arasında uygulamaları görülen bir gelenektir.²⁶ Ahret kardeşiyle ilgili olarak “ahretlik”, “kardeş”, “olma kardeş” gibi adlandırmalar kullanılmaktadır. Ahretlik edinme yaşıyla ilgili ise yerli ve yabancı araştırmacıların tanımlamalarında kullandıklarının aksine herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır. 3-4 yaşlarındaki çocuklar ailelerinin rıza ve iradesiyle ahretlik sayılabildikleri gibi kişiler kendi istek ve tercihleriyle evlilikten önce veya sonra da ahretlik edinebilirler. Ahretlik olmak için gerekli olan en önemli şart, kişilerin karşılıklı sevgi ve saygıdır. Derlemelerimizden vereceğimiz birkaç örnek konuyu açıklığa kavuşturmada yardımcı olacaktır:

“Bir köye düğüne gitmiştik. 17 yaşındaydım. Düğünde kızlarla oynasırken biriyle çok iyi anlaştık. Annesi de hemen geldi zaten yanıma “sizi ahret yapam” dedi. Biz de tamam dedik.” (Emine Özcan, Dursunbey)

“Kadınlar arasında da ahretlik olurlar. Düğünde yakın geçindiği kızlara kardeş okunur. Bizim burada ahretlik değil kardeş denir. Kız gelin olurken kendine kardeş seçer. Kiminle iyi geçiniyorsan onu seçersin. Kardeşlik düğünde seçilir.” (Emine Erdel, İvrindi - Mallica Köyü)

“Biz kardeş deriz. Bekârken de evliyken de yapılır. Samimi anlaştığın biriyle kardeş olursun. Kendi köyünden de başka köyden olur.” (Gülizar Aslan, Kepsut - Danahisar Köyü)

“Benim torunum yaşındaki çocukları (1,5-2 yaşında) bebekken, aileler arasında toplantı yapılır. Münasip görülür. Kadınlar arasında ahretten çok “kardeş” kelimesi kullanılır. Hatta laf arasında bahsedilirken “Kardeşime gidiyorum” diye söylenir. O ahret kardeşidir.” (Sait Çal, Balya - Kayalar Köyü).

“Bu küçük yaşlarda başlar. Kadınlar için ahret erkekler için sağdıç önemlidir. Genelde bekârken olur çünkü küçük yaşlarda başlar. Aileler tarafından sağlanır ahretlik. 3-4 yaşında hatta daha doğmadan ahretlik yapılır çocuklar. İşte doğarsa ahret yapalım diye konuşulur.” (Cevat Kahveci, Balya - Kayalar Köyü).

---

²⁵ Ali Rıza Balaman, *age.*, s. 83.

²⁶ Balıkesir yöresinde ahret kardeşliği kavramının alevi inancına sahip kişiler tarafından musahip kelimesinin karşılığı olarak da kullanıldığı tespit edilmiştir.

“Ahret kardeşi düğün olduğu gün olunur. Bekârken ahret kardeşi olunur. Evliyken olmaz.” (Kezban Uysal, Savaştepe - Eyerçi Köyü).

“Ahrette beraber olmak için seçtiğin kişidir. Herkesin ahrette bir kardeş seçmesi gerekmiş bu dünyada. Ahrette komşun olsun diyorsun. Ahretliğini kendin götürürsen daha iyiymiş. Öteki dünyada da bu dünyada olduğu gibi hayat devam edeceği için bu dünyadan ahretliğini götürürsen daha iyi.” (Miyase Çetin, Kirne (Ortaca) Köyü).

Ahret kardeşliğinin kurulması ve meşrulaşması için küçük bir tören düzenlenir. Ahretlik olacak kişiler, birbirleri için bohça hazırlarlar, bohça getirilmesi sırasında bütün tanıdıklar davet edilir, âdetâ bir düğünün söz ve nişan aşamalarında olduğu gibi ahretlik olunur. Karşılıklı bohça getirme kardeşlik sözleşmesinin temelidir, başka bir ifadeyle bohça alışverişi ahret kardeşi olacak kadınlar arasında bir anttır, antlaşmadır. Bu bohça alışverişi bir yandan antlaşmanın temelini teşkil ederken öte yandan karşılıklı bir hediyeleşmedir. Hediyeleşme antropologlar tarafından toplumsal ilişkilere verilen önemin ölçüsü olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca armağan vermenin, karşılıklı yardımlaşma ve alışverişin bütün toplumsal ilişkilerde önemli bir rol oynadığı, toplumsal ilişkilerin böylelikle kurulduğu belirtilmektedir. Başkaları adına yapılan her toplumsal davranış, karşı tarafın da mukabelede bulunmasını gerektirir veya böyle bir karşı davranış beklenir.²⁷

Hediyeleşme ve değiş tokuş sistemi, insanların toplumsallaşması yönünde çok etkili olmuştur; boyun bütün üyeleri, armağan alış verişi yoluyla birbirlerine bağlanmakta, birbirlerine bağımlı hale gelmektedirler. Bu durum, yalnız aşiret arasında değil, boyun üyeleri arasında da her çeşit ilişki ve akrabalık ağları ören evlilik sisteminde olduğu gibi herkesin ayrı bir işlev yüklendiği çeşitli törenlerde de kendini göstermektedir.²⁸

Bohça alış verişi ve hediyeleşme ile ilgili kaynak şahıslardan derlenen birkaç bilgi aşağıda sıralanmıştır.

“Onlar bize gelirken bana hediye bohça getirdiler. Bohçanın içinde elbiselik, üzerinde çember, çorap, terlik, bana yarayacak hediyeler getirdiler. Biz de onlara verdik. Ondan sonra bağımız kopmadı.” (Emine Özcan, Dursunbey).

“Çember olur. Bir iki sofralık insan gelir kardeş olunacağı zaman eskiden arabalar da bu kadar yoktu. Bir iki gün de kalıncıydı. Şimdi kalınmıyor. Yemekler yenilir. Kaşık çalınır oynanır.” (Gülizar Aslan, Kepsut - Danahisar Köyü).

---

²⁷ Evelyn Reed, *age.*, s. 272.

²⁸ Evelyn Reed, *age.*, s. 275.

“Giysiler, çember, seccade, iç çamaşırı verdik. Onun çocuklarına benim çocuklarıma bir şeyler koyduk. Dua falan okumadık. Büyüklerimiz ahret olun siz birbirinize yakışıyorsunuz dediler. Ahret olacakların yaşları birbirine yakın olmalı. Öteki dünyada da bu dünyadaki gibi kardeşinle bir olsun diye yapılır. Birbirimizi görünce çok şükür görüştük diyip sarılıyorsun. Bizim amelimiz iyiye Allah ahrette de kavuştursun görüştürsün diye dua edilir.” (Hatice Ayaz, Köylüköy).

“İlk evvela birinin evine giderler. Onun evinde misafir olur karşı taraf. El öpme birbirleriyle tanışma olur. Karşılıklı çocuklara el öptürülür. Birbirlerine hediye alınır. Yazma, elbise alınır. İkinci defa karşı taraf gelir.” (Sait Çal, Balya - Kayalar Köyü).

“Kardeş ya da sağdıç yapıldığı zaman birbirimize hediye veririz. Başına bir yazma ya da parmağına bir yüzük. Yeme içme olur; toplanılır bir yemek yenir.” (Cevat Kahveci, Balya - Kayalar Köyü).

“Ahret annem, bohça yapmış. İçinde havlu, anneme elbiselik, babama namaz takkesi, ikimize de ayakkabı, elbise alındı. Bohça yaptı, biz de onlara yaptık. Bize geldiler. Dua okundu. Başka insanlar da çağırıldı. Çaylar, yemekler, sanki nişan gibi oldu. Bu dünyada iyi geçiniyorsunuz, öteki dünyada da birbirinize şefaath ediniz diye yapılan bir şey.” (Derya Avcı, Balıkesir).

“Bohça yaparsın. Çorap, patik, bez koyarsın. O da sana yapar.” (Zeliha Karakoç, Dursunbey - Çamköy).

“Hediye ile giderler. Çamaşır, basma alınır hediye yapılır gidilir. Oturulur konuşulur. Evlendikten sonra da ahretlikleri devam eder.” (Kezban Uysal, Savaştepe - Eyerci Köyü)

Kaynak şahıslarımız tarafından anlatılan bohça getirme töreninden sonra artık o toplulukta bulunan herkes bu kişilerin ahret kardeşi olduklarını öğrenmiş ve kabul etmiş olurlar. Buradaki bohçalar ant içmenin simgesel unsurlarıdır, yani ahretlikler arasındaki bu antlaşma bozulursa bohçaların iade edilmesi gerekmekte, böylece ahretlikler de sona ermektedir. Ancak bu durum, toplum tarafından hoş karşılanmamakta, kişinin toplum içerisindeki itibarı zedelenmektedir.

Ahretlikler arasındaki bu kardeşlik bağı, sadece bu iki bireyi bağlamakla kalmaz, sonradan kurulan bu kardeşlik kurumu çocuklarını, eşlerini, hatta anne ve babalarını da içerisine almaktadır. Bu ant içme töreninden sonra çocuklar annelerinin ahretliklerini “teyze” bilmekte ve hitap ederken de “ahret teyze” ya da yalnızca “teyze” şeklinde akrabalık terimlerini kullanmaktadırlar. Eşler de birbirlerini bacanak kabul etmektedirler. Ahretlikler birbirlerinin anne-babalarına da “ahret anne”, “ahret baba” diye hitap etmektedirler.

“Çocuklarımız ahret teyze derlerdi. Ahretliğimiz anne babasına da “ahret anne”, “ahret baba” deriz.” (Emine Özcan, Dursunbey).

“Evlendikten sonra da devam eder ve torunlarına kadar sirayet eder.” (Sait Çal, Balya - Kayalar Köyü).

“Benim annemin ahreti var komşu köyden gençken ahret olmuşlar. Benim annem vefat etti ama biz onu teyzemiz olarak görüyoruz. Anneme ahret anne derler. Biz onlara ahret anne deriz. Kesinlikle onu annen yerine koyarsın. Ahret olan kadının kocası da enişten olur.” (Miyase Çetin, Kirne (Ortaca) Köyü).

“Çocukları da onlara teyze der. Adıyla hitap etmez. Hep teyzem der. Benim kızın kocası hep şaka yapardı. Benim hanımla Güldane evliler diye. Benim kızımın ahretliğinin çocuğu bana da babaanne diyor. Kızıma teyze bana da babaanne der.” (Kezban Uysal, Savaştepe - Eyerci Köyü).

“Benim bir ahret kardeşim var benim çocuklarım onu esas teyzesi sanıyorlardı. Onun çocukları da beni öyle sanıyordu. Büyüyünce söyledik öyle olmadığımızı ama yine de teyze derler. Küçükken ahret kardeşi yapmışlar annemler bizi. Ufakken gerçek kardeş sanıyormuşuz birbirimizi. Birbirimizin her şeyini biliriz. Bizim eşlerimiz de birbirine sağdıç olur.” (Ayşe Aktaş, Savaştepe - Kozcağz Köyü).

Balıkesir yöresinden derlediğimiz bilgilere göre ahretliklerin çocukları arasında evlilik daha önceki dönemlerde uygun görülmezken günümüz şartları içerisinde herhangi bir kısıtlamaya gidilmemektedir. Kaynak şahıslarımızdan bir kısmı böyle bir evliliğin uygun olmayacağını söylerken bir kısmı da kan bağı olmadığı için herhangi bir sorun olmayacağını belirtmektedirler. Anladığımız kadarıyla ahretliklerin çocukları arasındaki evlilik başlangıçta yasaktı, ancak zaman içerisinde bu yasakta zayıflama olmuştur. Derleme sahamızda “Ahretliklerin çocuklarının evlendiklerine şahit oldunuz mu?” sorusuna olumlu bir cevap alamamamız da her ne kadar bu evliliklerin yapılmasında bir sakınca görülmesi de uygulamaya pek yansımadığını göstermektedir.

“Ahret kardeşleri evlenebilir.” (Gülizar Aslan, Kepsut - Danahisar Köyü).

“Ahretlerin çocukları birbiriyle evlenirler. Kan bağı yok ya.” (Zeliha Karakoç, Dursunbey - Çamköy).

“Çocukları birbirleriyle evleniyor ama eskiden evlenemezlerdi. Teyze, hala diyorsun ya onun kızına da kötü gözle bakamazsın ama şimdi aramıyorlar evleniyorlar.” (Ayşe Çektin, Dursunbey - AşağıYağcılar Köyü).

“Ahrete kardeş gözüyle bakıldığı için çocukları evlenemez.” (Cevriye Çakmak, Ayvalık - Çamoba Köyü).

“Ahretliklerin çocukları birbiriyle evlenebilir.” (Ayşe Aktaş, Savaştepe/Kozcağız Köyü).

Bu antlaşmadan sonra ahretlikler ahrete kadar sürecek ve öldükten sonra da birlikte olma dilekleri içerisinde birbirlerinden ayrılmaz ve öz kardeşlerinden daha yakın ilişki içerisinde bulunurlar. Ahretlikler birbirlerinin her türlü işine koşar, kimsenin bilmediği sırlarını bilirler. Kaynak şahıslarımızdan edindiğimiz bilgiler ışığında ahretliklerin birbirleri için ne ifade ettiklerini, birbirlerine karşı sorumluluklarını değerlendirmeye çalıştık.

“Özel günlerimizde daha çok birlikte oluyoruz. Birbirimizin düğününde ölümünde el işini de maddiyatı da esirgemeyiz. Eskiden bu kadar sık dostluklar yoktu, görüşmeler yakınlıklar olsun diye yapıldı. Her bayram gidilirdi, boş geçilmezdi. Şimdi o kadar sık görüşemiyoruz, ama görüştük mü de hiç araya zaman girmemiş gibi oluyoruz. Kendi kardeşlerimden ayırmıyorum onu da.” (Emine Özcan, Dursunbey).

“Düğünde yakın geçindiği kızlara kardeş okunur. Bir hediye alınır. Düğünde onun yanından ayrılmaz. Sonra da kardeşlikleri devam eder gider. Oğlunun sünneti olur kardeşine okursun yine. O kardeşlik hiç bitmez. Kız gelin olurken kendine kardeş seçer. Kiminle iyi geçiniyorsan onu seçersin. Kardeşlik düğünde seçilir. Yardım ederler. Çeyiz sererler. Kınası yakılırken yanında olurlar. Gelinin yanında kardeşlerin de sandalyesi olur. Kına gecesi günü kardeşler gelinle birlikte yatarlar. Kına gecesi bitince kız evinde çanak çalıp oynarlardı eskiden. Biri türkü söyler, diğerleri oynarlar, artık düğünlerde mevlit okunuyor. Eskiden oyun daha çok olurdu. Şimdi okumaklı oluyor düğünler. Gelinin kınası yakıldıktan sonra kardeşler gelinin ellerini çapraz bağlarlar. Sımsıkı, düğümlerle bağlar, damada götürürler, ama çözmek çok uzun sürer. Damat eğer çözemese kardeşlere ya bir tavuk verir, ya para verir, ya da onların istedikleri bir şeyi alır. Kardeşlere aynı renk yazma verilir. Onlar o yazmayı takarlar. Gelinin kardeşi olduğun belli olur.” (Emine Erdel, İvrindi - Mallica Köyü).

“Bir evin insanı gibidirler. Dursunbey’de ahretimiz var onun cenazesine gittik.” (Hatice Ayaz, Köylüköy).

“Ahret kardeşlerinin rolü kına gecesinde rolü çoktur. O gece gelin kızın evinde kalırlar. Oynarlar, yiyecek hazırlarlar. Eskiden sepi olurdu. Pazar günü gelin çıkardı. Cumartesi günü de sepi olurdu. Kız evi avlunun ortasına urganlar germek suretiyle yapılan bütün çeyizleri sererlerdi. O sepiye de oğlan evi davullarla gelirler o sepinin altında değişik

oyunlar oynanır, kız evi de şeker atar. O ahret kızlar gelinle kaldıkları gece sabaha kadar sepi sererlerdi.” (Sait Çal, Balya - Kayalar Köyü).

“Hayatımız boyunca bize hep “siz ahretliksiniz, bize anlatmıyor ama sana anlatır” derlerdi. Birbirimizle her şeyi paylaşabiliriz. Çok özel şeylerimizi biliriz. Birbirimizden bir şey saklamayız. Arkadaştan öte, kardeşin gibi, 3. bir kardeş. Benim düğünümde benim her şeyime koştı. Her konuda yapmam gerekenleri anlattı. Kınamda, hazırlanmamda yardımcı oldu. Evimi o yerleştirdi. Bayramlarda hediye alıp ahret anneme giderim. O da benim anneme gelir. Söz aşamasındaki çiftler gibiyizdir. Aile yapılarımız farklı olmasına rağmen bu bağdan dolayı otururlar iyi geçinirler.” (Derya Avcı, Balıkesir).

“Ahret kardeşi oldun mu ahrete kadar bitmez o. Ölene kadar birbirine taşınırsın, her türlü yardımı yaparsın. Düğünde, ölümden ne yapması lazımsa yardım eder.” (Ayşe Çektin, Dursunbey-AşağıYağcılar Köyü).

“Benim annemin ahreti vardı. Gerçek kardeşten daha yakın oluyolar birbirlerine. Onların her yardımına koşarlar, üzüntüsünü sevincini paylaşırlar. Birbiri için asla kötü düşünmezler. Yeri geldiği zaman kardeş kardeşi çekiştirebilir. Kardeş kardeşi kıskanabilir ama ahret kardeşleri arasında asla böyle bir şey olmaz. Onların eşleri de birbirine bacanak olurlar. Asla birbirine kötü gözle bakmazlar. Benim annem vefat etti ama biz onun ahretini teyzemiz olarak görüyoruz. Onların çocuklarını yeğenimiz olarak görürüz.” (Miyase Çetin, Kirne(Ortaca) Köyü).

“Benim ahretliğim bir Çerkez kızıydı, uzaktı köyleri de, ama babam düştü önüme biz bir bohça hazırladık. Bizi ahret etmeye götürdü babam. Sonra o felç geçirdi. Üç tane çocuğuyla kalakaldı. Babam yine beni götürdü onun yanına, bir süre baktım ben onlara.” (Kezban Uysal, Savaştepe - Eyerci Köyü).

“Ahret çocukları bana yenge der. Korur kollarız birbirimizi, çocuklarımızı. Ahretim çocuğu evlense bir sini tatlı yaparım. Her işine koşarım. Düğününde hizmet ederim. Ahretin annesi babası da düğün evine tatlı gönderir.” (Halime Akdağ, Balya - Kayalar Köyü).

Kaynak şahıslarımızdan edindiğimiz bilgilere göre ahret kardeşi öz kardeşten bile daha önemli görülmektedir. Ahretlikler birbirlerinden bir şey saklamamakta, birbirlerinin doğumdan ölüme kadarki her anlarından yanlarında olmaktadır. Ahret kardeşi edinmekteki asıl amaç hayatın içerisinde insanın hükmedemediği geçiş aşamalarında yalnız kalma korkusunu engellemek olmalıdır. Öteki dünyada bir arada olma düşüncesinden daha fazla bu dünyada yalnız kalma korkusunun daha baskın olduğu görülmektedir. Ahret kardeşi olan bir kişi sevincini, üzüntüsünü paylaşabileceği, güvенеbileceği biri olduğu düşüncesiyle kendisini

psikolojik açıdan rahatlatmaktadır. Doğum, düğün, ölüm gibi durumlarda ahretlikler de kendi ailelerinden insanlar gibi hizmet etmekte, maddi olarak da destek sağlamaktadırlar. Bu anlamda ekonomik olarak da bir destek olduğu görülmektedir.

3. Musahiplik (Yol Kardeşliği)

Balıkesir yöresinde Alevi inançlı topluluklar arasında görülen yol kardeşliği için musahip kelimesinin yanında “sağdıç”, “ahret kardeşi” şeklinde adlandırmalar da tespit edilmiştir. Bilindiği gibi sağdıç kelimesi genellikle düğünde damada eşlik eden erkek anlamında kullanılmaktadır. Ancak Balıkesir yöresinde musahip için de “sağdıç” kelimesi kullanılmaktadır. Ahret kardeşi ise genellikle kadınlar arasında kurulan kardeşlik bağını akla getirmekle birlikte alan araştırmamız neticesinde bu kavramın da musahip kelimesinin karşılığı olarak kullanıldığını tespit ettik.

Musahip kelimesinin sözlük anlamı “sohbet, arkadaşlık eden kimse”dir. Kaynak şahıslarımız ise musahipliği “dört canın bir can olması” şeklinde tanımlamaktadırlar. Musahipliğin ilk şartı evli olmaktır, bekâr kimseler musahip olamazlar. Teklif erkeklerden gelir ve eşlerin de mutlaka rızası olması gerekir. Musahipliği her ne kadar erkek teklif etse de onu yürütecek olanın kadın olduğuna inanılır. Musahiplik diğer kardeşliklere göre kuruluş aşamasından başlayarak kesin kural ve yaptırımlara sahiptir. Musahiplik ceminde topluluk önünde içilen antla sağlanan yol kardeşliği, toplum tarafından özendirilmekte, musahibi olmayan bir kişinin öteki dünyada Hak didarı göremeyeceğine inanılmaktadır. Kan kardeşliği ve ahret kardeşliğinin bozulması hoş karşılanmasa da mümkündür. Oysa musahipliğin bitmesinin hem dinî hem de toplumsal açıdan yaptırımları çok büyüktür ve bu yaptırımlar kişilerin aile fertlerini de etkilemektedir.

Musahip olacak kişiler öncelikle cemde dedenin huzuruna gelirler ve bu isteklerini dile getirirler. Dede bunun zor bir yol olduğunu “gidenin malı, dönenin canı” şeklinde bir uyarıyla hatırlatır. Kendilerine bir yıl süre tanır. Bu süre zarfında çiftler birbirlerini tanırlar. Eğer bundan sonra kararlarında ısrarcıysa musahiplik ceminde toplanılır ve ikrar verilir. İkrar vermek, ant içmek demektir ve artık bu yoldan dönüş yoktur. Ant içilirken o topluluktaki herkes musahip adaylarından razı olmalıdır. Aksi takdirde kardeşlik gerçekleşemez. Çünkü oluşacak olan bu kardeşlik, dört canın dışında tüm toplumu etkileyecektir.

Musahipliğin kökeni hakkında iki görüş vardır. İlki Hz. Muhammed'in kırklar ceminde Hz. Ali ile kurmuş oldukları kardeşliktir. İkincisi ise Hz. Muhammet'in Mekke'den Medine'ye göçü, yani hicret sırasında ortaya çıktığı yönündedir.

Hz. Muhammed ile Hz. Ali'nin musahip olması şu şekilde anlatılmaktadır:

“Herkes yerine oturduktan sonra Tanrı'nın elçisi, inananlara dönerek;

“Ey inananlar, her iki kişi birbirinizi musahipliğe kabul edin”, buyurur.

Muhammed'in buyruğu üzerine her inanan kendisine bir kardeş bulur. Her iki kişi karşılıklı birbirini kardeşliğe kabul eder.

Bu yolla tüm inananlar birbirinin musahibi olur. Hz. Ali yalnız kaldığını görünce ayağa kalkarak;

“Ey Tanrı'nın elçisi ben tek kaldım, ben kiminle kardeş olayım?” der. Bunun üzerine Muhammed;

“Ey Ali, sen benim kardeşimsin; tıpkı Musa ve Harun gibi. Ya Ali, bundan böyle sen de seni izleyenlerin, sana inananların belini bağla” buyurur.

Dileğe uyan Ali, Muhammed katında, önce Selman-ı Farisi'nin, sonra Kamber'in, ardından da Süheyl'in kuşağını bağlar.

İnananlar bu durumu kutlamak ister. İçlerinden biri peksimet, hurma ve yağ getirir. Ali, Muhammed'in önünde peksimet, hurma ve yağdan lokma yapar ve herkese sunar. Tüm inananlar bu lokmadan yiyerek doyar.

Sonuçta bir lokma artar. Bu lokmayı, o sırada Medine'de bulunan Hasan, Hüseyin ve Fatümatü'z-Zehra'ya göndermeye karar verirler. Mecliste bulunanlar artan lokmayı bir kaba koyarlar ve kabı, hanedanın hizmetkârı Selman-ı Farisi'ye verirler. Selman-ı Farisi, kabı hiç yere koymadan Medine'ye ulaştırır ve bir sehpanın üzerine bırakır.

Sufiler, Ehlibeyt'e lokma gönderilmesini bir sevgi belirtisi olarak algırlar; birbirlerine lokma göndererek bu olayı sürekli canlı tutarlar.”²⁹

Musahip tutmanın kökeni yaradılışa kadar götürülmekte ve ilk kardeşliğin de Cebrail ile Hz. Âdem arasında yapıldığına inanılmaktadır. İmam Cafer-i Sadık Buyruğu'nda ise musahiplik “Pir önünde kardeş olan kırklar katında kırklar ile kardeş olur. Ve on yedi erkânın edebini bilip seyran olana arif-i billan ve barikullah denir. Ve kişi kâmil bir pir meydanında kardeş olunca, yetmiş yedi erkânda ve on yedi erkânda (erkân) sahibiyle musahip olur. Bir baba ve ana karnından doğmakla kardeş olunur. Çünkü bir kırktır, kırk bindir. (Buna) birlik

---

²⁹ Esat Korkmaz, *Kırklar Cemi*, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul 2007, s. 182-183.

makamı denir” şeklinde anlatılmaktadır.³⁰ Musahibi olmayanlarla ilgili olarak Buyruk'ta şöyle denilmektedir. “Her adam kendi akranı, kendi emsali ve münasibi ile musahip olmazsa tuttuğu ikrar yanlıştır. Uğraşları boşunadır. Ve hayırları kabul değildir. Ve ahrette azapta olup Hazreti Hakk'ın rahmetinden ve Hazreti resul'ün şefaatinde yoksun kalır. Dört kapının, kırk makamın, on yedi erkân merdudu olur.”³¹

Musahiplik hakkında kaynak şahıslarımızdan dede Naci Yüksel şu bilgileri vermektedir:

“Musahiplik Alevi-İslam inancı içerisinde edep, erkân, adaba bağlı dört canın bir araya gelip birbirlerine söz vermesiyle beraber Allah'a kul, Muhammed'e ümmet, Ali'ye talip olabilmek için verilen ikrara bağlı kâmil insan olma yolunda yürüyecek canların dördünün bir araya gelmesiyle musahiplik yol erkânı içerisinde başlar. Sebe' suresi 46. ayet ve bunla beraber hutbemiz vardır, onu da okuruz. Musahiplik İslamiyet öncesinde de vardı. Hz. Ali efendimiz kırklarda cem yürütüyordu. Hz. Peygamberimiz kırklara geldiğinde ceme katıldı ceme katıldıktan sonra beraber lahmike lahmı cismike cismi dediğimiz hadise okuyarak herkesi musahip tutmasını istediler mimberde. Orada ikisi bir vücut oldu. İki baş gösterdi. Ve tüm İslam içerisinde peygambere inanların musahip tutmasını istediler. Burada çeşitli düşünceler ortaya çıkıyor mimbere çıktığında hem kardeşim diyor hem damadı diye düşünülebiliyor. Oysa ki insanları birbirine bağlayan kan bağı olmayan insanların birbirine hata yapmadan doğru, dürüst, insanlıktan insan-ı kâmilliğe zümreyi Salihliğe kadar ulaşan bir inanç sistemidir. Daha sonra iman edenler İslamiyet'in getirdiği o güzel inanç sistemine musahiplik uyarlanmış ve kişiler dört tane can bir araya gelerek birbirleriyle musahip olmuşlardır. Musahiplik bir yerde kardeşirler. Malı mala katmaktır. Canı cana katmaktır. Cesedi cesedir. Kanı kanıdır. Hiçbir kötülük düşünemez onun üzerinde. Kardeşinden vazgeçebilir ama musahibinden vazgeçemez. Musahiplik erdemleşmektir. Hak yolunda yürümektir.

Sarkı dediğimiz dört canın bir araya gelerek onların üzerinde Kur'an-ı Kerim'den ayetler okumamızla beraber onların üzerinde Sebe' suresi, innellezine, ayetel kürsü, fatiha onlarla beraber canları dünya ve ahiret üzerinde kardeş yapıyoruz. Bunların birinin suçu dördünün suçudur. Birinin sevabı dördünün sevabıdır. Artık onlar musahip olduğu andan itibaren, ölmeden evvel ölen, hesaba çekilmeden evvel hesabını veren arınmış kullardan

---

³⁰ İmam Cafer-i Sadık, *Buyruk*, (Hzl.. Fuat Bozkurt), Kapı Yayınları, İstanbul 2009, s. 70.

³¹ İmam Cafer-i Sadık, *age.*, s. 72.

oluyorlar. O güne kadar ne yaptıysa sorumsuzdur. Ama sorumluluğu vardır. Musahip olmadan önce iki nokta vardır. Bunlar bizim için önemlidir. Diğerlerinin telafisi mümkündür. Birincisi ırzla ilgisi olan hiç kimseyi musahip yapmıyoruz. İkincisi kan dökeni musahip yapmıyoruz. Onun dışında birbirlerinin rızalığını aldıktan sonra gelirler. Rızalığı kişi önce kendisinden rızalık alır. Ben dürüst müyüm doğru muyum bu yolda ilerleyebilir miyim birini incittim mi? Ağlattım mı haram var mı üzerimde diye kendini bir süzgeçten geçirir. Kendinden bir rızalık ister. Hak-Muhammed-Ali yolunda yürüyebilecekse halktan rızalık alacak halktan da rızalık aldıysa en son gelip cemden de rızalık alacak. Üç rızalık bir araya gelecek mi el ele enel hak olacak. Üç rızalık bir araya gelmediği süreç içerisinde musahip olması zor. Musahip olan kişilerin artık kanı kanıdır cesedi cesedir. Birinin günahı dördünün günahıdır. Birinin sevabı dördünün sevabıdır.”

Musahip olmak isteyen kişiler öncelikle kendi aralarında karar verdikten sonra dedenin huzuruna gelerek bu isteklerini dile getirirler. İstekleri kabul olduktan ikrar verirler yani ant içerler.

“Musahip olmak isteyen canlar geldiğinde tanınması için bir yıl gibi süre verilir. Aynı köydense böyle bir süreye gerek olmayabilir. Çünkü oradaki insanlar zaten birbirlerini doğumlarından itibaren tanırlar. Birbirlerini tanıdıktan sonra gelirler. Biz musahip etmeden önce sorarız. Yaşantısında ne var? Nişanlısını bıraktı mı? Başkasının nişanlısını alanı kabul etmeyiz örneğin. Eşine, aşına, eline beline diline sadık mı? Bunların hepsini cem içerisinde inceleriz. İnceledikten sonra cem erenlerine sorarız. Onlar olur verdikten sonra Allah’a kul Muhammed’e ümmet, Ali’ye talip olmak üzere buraya gelen canlarımızdan yola kederli bir hali var mı diye sorarız. Eğer varsa kederli hali canlar onu söyler. Aşılmayacak gibiyse dışarı çıkarırız musahip yapmayız aşılacak gibiyse onu musahip ederiz. Onu tamamen orada bulunan on iki hizmet sahibiyle cem erenleri karar verir. Doğruluğunu yanlışlığını on iki hizmet sahibi ve cem erenleri dedeye söyler. Evliya buyruğu dediğimiz İmam Cafer-i Sadık hazretlerinin buyruğu doğrultusunda biz bunları inceleriz. Hangi boyuttaysa o boyutuna göre canları yönlendiririz.

Kur’an-ı Kerim’de musahip olanlar için “ey kilime bürünmüş kullar” denir. Biz orada sargı dediğimiz şey de budur. Dört canın üzeri tamamen örtülür. Musahip olduktan sonra bunların cenaze namazları kılınır. Yani ölmeden önce ölünür. Nefsi öldürmektir. Çünkü sorumlu olmadığı yaşamdan sorumlu olduğu bir yaşama geçer. Musahip olmadan önce sorumsuzdur. Musahip olmadan önce kul kusur işler sultan bağışlar. Cahil gözüyle bakarız. O anda gaflete düşmüştür belirli bir suç işleyebilir ama biz belirli suç işler derken akli başına

geldiği andan itibaren ırz ve kan bizim için çok önemlidir. Ömür boyu ceme gelemiz. İntihar edenin dahi cenaze namazını kılmıyoruz ve kıldırıyoruz. Cemimizde kimseye doğrudan ismiyle hitap etmiyoruz. “Hasan derviş, Fatma bacı” diye sesleniriz.”

Musahip olan söz verir ikrar verir, cem erenleri öncelikle bunu duyar.

“Allah’a kulum, Muhammed’e ümmetim, Ali’ye talibim

Benim dinim İslam,

Kitabım Kur’an,

Mezhebim hak mezhebi

El verdim, etek tuttum

Tuttuğum etek Seyit Köse Süleyman Ocağı,

Pirim, mürşidim, evvela ahır-ı Hünkar Hacı Bektaş-ı Veli

Ho holamıcam, din dinlemicem, yalan söylemicem

Yalancı tanıklığı yapmıcam

Gözümle görmediğimi gördüm demicem

Kulağımla işitmediğimi işittim demicem

Kimseye iftira ithamda bulunmıcam

Helalimden başka harama kemer çözmicem”

İkrar verdikten sonraki durum ise bir sır olarak ifade edilmektedir. Hizmet başladığı andan itibaren musahibi olmayanlar cemden çıkarılır sadece musahibi olanlar cemde kalmaya devam ederler. Bu noktadan sonrasının anlatılması uygun görülmemekte sırta ihanet olarak değerlendirilmektedir.

“Musahip ceminde sağdııcı olmayanlar saat on bire kadar durur. On birde hizmet başlar, o zaman sağdııcı olmayanlar dışarı çıkar.” (Fatma Ertekin, İvrindi - Soğanbükü Köyü).

“İkrardan sonra yolun gereği yapılır. Bu bir sırdır. Görgü cemimiz sırdır. Sır meydanıdır. İnsanın bir sıratı, bir de sırrı vardır. Sırrından sıratını satamaz. Orası tamamen takva boyutudur. Allah da Kur’an da der “Benim gerçek şefaata takva sahibi kullarım erecektir” der. Namazlarımızı kılar, gülbanklarımızı okur, salâtlarımızı, salâvatlarımızı okuruz. Lokmalarımızı da yer, cemden ayrılırız.” (Naci Yüksel, Bahçedere - Kavakbaşı Köyü).

Topluluk önünde içilen bu anttan sonra artık geri dönüş imkânı bulunmamaktadır. Kaynak şahıslarımız bu durumu “evlilik biter ama musahiplik bitmez” şeklinde açıklamaktadırlar. Musahiplik kurumu Hz. Muhammed ve Hz. Ali’den kalma boyutuyla da

diğer kardeşliklere göre daha kutsal bir noktadadır. Bundan sonra birinin sevabı da, günahı da dördüne aittir. Kendilerinin olan her şey, eş hariç ortaktır.

“Biz musahiplerimize deriz ki biriniz Muhammed, biriniz Ali oldunuz. Biriniz Fatma Anamız, biriniz Hatice anamız oldunuz. Musahib musahibe küsemez. Musahip musahibin varisidir, bir elmanın yarısıdır. Birbirine küsen Allah’ına küser. Muhammed’e küser, Ali’ye küser. Dört can bir candır, birbirini incitemez. Yüzünü ters çeviremez. Musahiplerin arasına kimse giremez. Ne anaları, ne de başkaları. Musahip olan canlara deriz ki “biriniz şiddete geldiğinde biriniz susmasını bileceksiniz.” Yoksa birbirinizi incitirsiniz, o zaman da Allah’ımızı incitirsiniz. Musahibine yumruk atan kendine yumruk atar. Musahibini inciten kendini incitir, atasını incitir, Muhammed’i incitir, Ali’yi incitir. Hatice’yi incitir, Fatma’yı incitir.” (Naci Yüksel, Bahçedere - Kavakbaşı Köyü).

Musahip olduktan sonra musahiplerin birbirlerine karşı olan sorumluluklarını kaynak şahıslarımız şu şekilde ifade etmektedirler.

“Seninle musahip olduysak benim çocuk sana cici baba, cici anne der. Evlenmek lazım musahip olmak için. Evli olmayınca musahip de olamazsın. Benim Bergama Kozak’ta musahibim. Bir âdet yapsın, düğün dernek vs. hepsine katılmak zorundayım. Ölüm olmadıkça katılmaya da çalışırım. Musahibin öldü diyelim, onun çocuğuna senin anne-babalık yapma hakkın oluyor. Örf adette baba yoksa, cici baba onun görevini yapabilir. Gençken evlenmeden karar veriyorsun musahip olmaya. Evlendikten sonra da musahip oluyorsun. Anne-baba pek karışmaz kiminle musahip olacağına. Ama bazen ana-babalar da der senin çocukla benimkini sağdıç yapalım diye. Musahipliğin bir nevi ismi de sağdıçtır. Musahiplik töreni yapılır, dede gelir. Birbirine bağlanır. Musahiplik töreninde kadınlar üç etek giyer. Erkek normal giyimindedir. Temiz olmak şartı vardır. Musahip törenine sadece musahibi olan evli kişiler katılır. Genelde evlendiğin günün ertesi günü musahip olursun. Ben öyle oldum, benim oğlan da öyle oldu. Musahiplik bozulmaz ve başka musahip hakkın da yoktur. Musahibinle bozuldun mu sen, o âdetlerin hiçbirine de gidemezsin. Musahibinle bozuldun mu düşkün olursun. Hiçbir şeye katılamazsın. Bayramda dedenin evinde kurban eti toplanır yenilir. Musahibinle küs oldun mu oraya almazlar seni. Musahip çocukları artık kardeşler. Evlenemezler. Musahip olduğun arkadaşına ben ahretlik derim. Eşim de yenge der karısına. Erkekler söz vermesi lazım. Kadın söz veremez. Ondandır musahipliğe erkekler karar verir, ama kadın da ben bununla yapamam derse, rızası olmazsa da musahip olunmaz.” (Hasan Düzgün, Altınoluk - (Şebadansani) Doyran Köyü).

“Dördümüz de aykırı bir hareket yapmamalıyız. Eşimden başkasına bakmamalıyım, sağdıçım da bakmamalı. Birimiz bir hata yaparsa dördümüz de ceza alır. Birbirimizin yüzünü eğmez, boynunu bükmez. Yoksa ertesi sene yola giremeyiz. Cezası ağır olur.” (Birgül Kaplan, İvrindi - Soğanbükü Köyü).

“Sağdıç olmak için evli olmak gerekir. Evlilik gibidir. Evlilik biter, ama sağdıçlık bitmez. Bacı-kardeş olunur. Cem evimizde 20 gün toplanılır, sağdıçlık için tören yapılır. Ben bile bir kısmına girebiliyorum. Seneye sağdıç olacağım. Eşlerin kafalarının uyması önemlidir. Son anda sağdıç olmaya karar verenler de oluyor, ama birbirini tam tanımadıkları için kavgalı oluyorlar. Bu defa ceme gelemiyorlar. Bozamıyorlar da evlilik biter, sağdıçlık mezara kadar devam eder, hatta mezarda bile devam eder. Benim annem vefat etti. Annem hemen dardan indi. Bir yıl sonra dardan indi. Koca ana diyoruz, annemin babamın sağdıç olduğu kişilere. Büyük anne, büyük baba denir. Onlarla ilişkimiz devam ediyor. Sağdıçım sana öldükten sonra da şefaet eder. Annemden sonra babam bizden biriyle evlenmedi. Yabancıyla (sünniyle) evlendi. Şimdi koca ana ile koca amcam öldüğünde dardan inemeyecek. Dördü arasından bir tek annem dardan inmiş olacak. Babam yörükle evlendiği için. Öbür dünyada annem ne sağdıçlarıyla, ne de babamla buluşamayacak. Teyzem de vefat etti. Teyzemin kocası da Azeri’yle evlendi. Teyzem dardan inemedi. Hiç inemeyecek. Bir nevi alevi inancına göre öbür dünyada yaşayamayacak. Sünniler gibi yaşayacak öbür dünyada.” (Fatma Ertekin, İvrindi - Soğanbükü Köyü).

Musahip cemlerinde kadınlar genellikle geleneksel kıyafetlerini giyerler, ancak bu bir zorunluluk değildir. Genellikle bu törende giyilecek kıyafetler karşılıklı olarak hediye edilir. Musahip olacak çiftler birbirleriyle aynı giyinmeye özen gösterirler.

“Sağdıç olurken geleneksel kıyafetimizi giyeriz. Sadece kadınlar giyer. Erkekler sadece çorap giymezler. Üç gün giyilir bu kıyafet. Üç günün sonunda sadece Fatma Ana’nın donu giyilir. Sağdıç olacağım kıyafetlerin hepsini yapıyorsun. Orada sağdıçlar aynı giyiniyor. Biri mavi çizgili gömlek giyerse öbürü de aynı giyer. Sen ona onlar da sana yapıyor. Yelek örülüyor, yemeni örülüyor. Sen birini alırsan o birini alır.” (Fatma Ertekin, İvrindi - Soğanbükü Köyü)

Bir kişinin yaptığı hata, diğerlerini de etkilediği için musahiplik toplumun bir çeşit otokontrol sistemi olarak işlev görmektedir. Çünkü bir kişi bir işe kalkışırken kendini ve ailesini düşünürken başka insanların sorumluluğunu da yüklediği için daha hassas düşünmek ve davranmak zorundadır. Musahibin en önemli görevlerinden biri, musahibinin yapabileceği hatalı davranışlara engel olmaktır. Çünkü yapılan hatanın durumuna göre bir daha ceme

katılamamak, düşkün ilan edilmek, toplumdan dışlanmak cezalarına çarptırılması mümkündür.

“Eskiden bir ara musahiplik unutulmuştu. 15 yıl kadar önce. Boşanmalar çok arttı. Sağdıçın olsa buna engel olur.” (Fatma Ertekin, İvrindi - Soğanbükü Köyü).

Musahiplerin başta düğün, ölüm gibi özel günlerde olmak üzere her zaman birbirlerine karşı sorumlulukları bulunmaktadır.

“İki musahip köyün birinde birbirine küfretmişler, sonra tekrar barışmışlar. Ceme geldiler. Cemde bunlardan şikâyetçi oldular. Bunlar birbirine küfretti, bu nasıl olur dediler. Çok ağır ceza verildi. Cemden atılma noktasına geldiler. Çünkü iki musahip arasındaki kavgaya dede değil, Hz. Ali sağ olsa bile karışamaz. Küs iki musahibi barıştırmak kimsenin işi değildir. Kimse karışamaz. Kendileri barışacak. Şartları ağırdır, ama hazzı da vardır.” (Seyfi Oğuz (Dede), Bahçedere Köyü).

“Sağdıçlar her Perşembe bir araya gelirler. Akşam oturmasına gidilir. Gönlümden ne koparsa çay, şeker, çocuklara çikolata gibi şeyler alıyorum. Param yoksa sandığımda yemenim varsa, patiğim varsa onu götürüyorum. Sağdıç olduğun kişiye bacı derler, eşine de ağa derler. Ertesi Perşembe sağdıçın sana gelir. Dışarıdaysan mutlaka her perşembe telefonla görüşürsün.” (Fatma Ertekin, İvrindi - Soğanbükü Köyü).

“Dardan indirme erkânı vardır. Musahipliyse o dardan indirilir. Ölen kimseyi yeniden anıp oradakilerle yakınlarıyla helalleştirme törenidir. Onun ruhunun mutlaka dardan indirilmesi gerekir.” (Haydar Özçelik, Balıkesir-Merkez - Yeşilyurt Köyü).

“Gelinin kınasını musahipli bir kadına yaktırırlar. Gelinin elbiselerini musahipli kadına diktirirler.” (Aysel Özçelik, Balıkesir-Merkez - Yeşilyurt Köyü).

“Musahibinin çocuğu sünnet olurken, düğününde, bayramda her zaman yanında olması gerekiyor. Şimdi farklı yerlerde yaşıyor musahipler, ama en azından birbirlerini haftada bir defa en azından aramaları gerekiyor. 48 Cuma musahibini ziyaret etmek gerekir. Bir tek Muharrem’de ziyaret aksayabilir. Çünkü yas ayıdır.” (Seyfi Oğuz (Dede), Bahçedere Köyü) .

“Musahipli kadın her yerde saygı görür. Musahipli kişi bilerek kötülük yapmayacağı varsayılır. Bir takım törenlerde onlara öncelik verirler. Kırklama, diş buğdayı gibi.” (Seyfi Oğuz (Dede), Bahçedere Köyü).

“Sünnet yaptığımda, kızımı, oğlumu evlendirdiğimde ben sağdıçıma kendime aldığım kıyafetin aynısından alırım. Aynı giyiniriz.” (Birgül Kaplan, İvrindi - Soğanbükü Köyü).

Aileler musahip olduktan sonra çocukları da kardeş sayılırlar ve normal şartlarda dayı, amca, hala, teyze çocukları evlenebildiği halde musahip çocukları birbirleriyle evlenemezler. Musahiplerin çocukları bu antlaşmadan sonra birbirlerinin anne ve babalarına “koca ana, koca baba, cici anne, cici baba” gibi hitaplarla seslenirler. Musahiplik, bu dünyada kurulup ahrete kadar sürecek, ancak esas itibariyle ahrette sürmesi umulan ve hedeflenen bir kardeşliktir. Kökleri Hz. Muhammed ile Hz. Ali’ye dayandırılan musahiplikte kişiler, önce kendilerine, sonra bu yola çıkacak kişilere ve en son da buldukları topluluğa söz verip ant içerler. Bu nedenle birbirlerinden ölüm olmadıkça ayrılmazlar.

Sonuç

Kan kardeşliği, ahret kardeşliği ve yol kardeşliği (musahiplik) gibi tasavvurî akrabalıkların zayıflamakla birlikte Balıkesir yöresinde halen canlı olarak yaşamakta ve uygulanmakta olan kardeşlikler oldukları görülmektedir. Bu kardeşliklerin temelinde ise bir sözleşme, antlaşma, ant içme töreni veya geleneği bulunmaktadır. Kişiler “kanlarını değiştirme” gibi çok eski inançlara dayanan bir uygulamadan başlayarak birbirleriyle hediyeleşme, bohça alışverişi ve musahiplik ceminde ikrar verme töreni gibi uygulamalarla içinde yaşadıkları toplumun huzurunda ant içmektedirler. Bu antlarda birbirleriyle değiş tokuş ettikleri kan, bohça vb. şeyler, aslında günlük hayatta her an akla gelebilecek şeyler olup kişinin her durumda, özellikle de zor durumlarda verdiği sözü hatırlatma gayesi taşımaktadır. Bireylerin özgür iradelerine dayanmakla birlikte toplumsal denetim ve gözetime bağlı bu tür tasavvurî akrabalık ilişkilerini sağlamlayan, yaptırım gücünü arttıran en önemli husus şüphesiz içilen ant ve bu andı hatırdaki tutmaya yarayan değiş tokuşlar, hediyeleşmelerdir. Bu kardeşliklerin bozulması ise toplum tarafından hoş karşılanmamakta ve ağır yaptırımlara sebep olmaktadır. Özellikle Alevi topluluklarındaki musahiplik geleneği, bu üç kardeşlik kurumu içerisinde en katı kurallara sahip olanıdır. Bu kardeşlik törenlerinde içilen anttan, verilen ikrardan sonra bireyler toplum tarafından da gerçek bir akraba ya da kardeş olarak kabul edilmektedir. Yukarıdaki örneklerden açıkça görüleceği üzere bu şekilde kardeş sahibi olanlara toplum; güvenilir, olgun, kâmil insan nazarıyla bakmaktadır. Bu kardeşlikler bireyin hayata bakışında bir güven oluşturmakta, bana bir şey olursa endişesini ortadan kaldırmaktadır. Başka bir ifadeyle bu kardeşlikler, bireyin ve toplumun sigortası işlevini görmektedir. Bireylerde, aile fertleri ve toplumlarına karşı sorumluluk bilinci oluşturan bu geleneğin temelinde ise ant içmek yer almaktadır. Çünkü “sözünden dönen namert”tir, içilen anttan, edilen yeminden dönmek namertlikle eş değer kabul edilmektedir.

Türk toplumu ailenin, özellikle de kardeşliğin “iğretilemesi”, “istiiaresi” sayılabilecek bu tür kardeşlik kurumlarıyla dayanışmacı, paylaşımcı, sosyal sorumluluk bilinci yüksek, karşılıklı sevgi ve saygıya dayalı, barışçı bir toplum yapısı kurmuş ve yıllardır bu yapısını korumayı başarabilmiştir. Günümüz dünyasında bu tür kurumların güncellenebilmesi bireysel ve toplumsal sorunların çözümü hususunda kaynaklık edebilir, düşüncesindeyiz.

Kaynaklar

- Argunşah, Hülya, *Ömer Seyfettin Bütün Eserleri Hikâyeler I*, Dergah Yayınları, İstanbul 2007.
- Arıkoğlu, Ekrem, Kuular, Klara, *Tuva Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2003.
- Arıkoğlu, Ekrem, *Örneklili Hakasça-Türkçe Sözlük*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.
- Balaman, Ali Rıza, *Evlilik ve Akrabalık Türleri (Sosyal Antropolojik Yaklaşımla)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.
- Caferoğlu, Ahmet, *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1968.
- Eberhard, Wolfram, *Çin Simgeleri Sözlüğü*, (çev. Aykut Kazancıgil, Ayşe Bereket), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2000.
- Eliade, Mircea, *Kutsal ve Dindışı*, Gece Yayınları, İstanbul 1991.
- Eliade, Mircea, *Rites and Symbols of Initiation: The Mysteries of Birth and Rebirth*, (çev. Willard R. Trask), Spring Publications, Dallas 1994.
- Emiroğlu, Kudret, Suavi, Aydın, *Antropoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, İstanbul 2009.
- Ercilasun, Ahmet Bican, vd. *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*, C.1., Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991.
- Erdentuğ, Nermin, *Hal Köyünün Etnolojik Tetkiki*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1983.
- Gürsoy Naskali, Emine, Viktor Butanayev, Almagül İsin, Erdal Şahin, Liaisan Şahin, Aylin Koç, *Hakasça Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2008.
- Herodotos, *Herodotos Tarih*, (çev. Müntekim Ökmen), İş Bankası Yayınları, İstanbul 2009.
- İnan, Abdülkadir, “Eski Türklerde ve Folklorlarda Ant”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, VI (4), Ankara 1948, s. 279-290.
- İnan, Abdülkadir, *Makaleler ve İncelemeler*, I. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998.

- İmam Cafer-i Sadık, *Buyruk*, (Haz. Fuat Bozkurt), Kapı Yayınları, İstanbul 2009.
- Korkmaz, Esat, *Kırklar Cemi*, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul 2007.
- Kudat, Ayşe, *Kirvelik (Sanal Akrabalığın Dünü ve Bugünü)*, Ütopya Yayınevi, Ankara 2004.
- Levi-Straus, Claude, *İrk, Tarih ve Kültür*, Metis Yayınları, İstanbul 1994.
- Levy-Bruhl, Lucien, *İlkel İnsanda Ruh Anlayışı*, (çev. Oğuz Adanır), Doğu-Batı Yayınları, İstanbul 2006.
- Reed, Evelyn, *Kadının Evrimi Anaerikil Klandan Ataerikil Aileye*, C. 1, Payel Yayınevi, İstanbul 1994.
- Roux, Jean Paul, *Eski Çağda ve Ortaçağda Altay Türklerinde Ölüm*, (çev. Aykut Kazancıgil), Kabalcı Yayınları, İstanbul 1999.
- Roux, Jean Paul, *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*, (çev. Aykut Kazancıgil), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2001.
- Tezcan, Mahmut, "Tasavvuri Akrabalık ve Ülkemizdeki Uygulama", *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 15, S. 1, 1982, s. 117-130.
- Tezcan, Mahmut, *Kültürel Antropoloji Giriş*, Maya Akademi Yayınları, Ankara 2008.

Kaynak Kişiler

(Ad-Soyad-Doğum Tarihi-Taahsil-Memleket)

- Aysel Özçelik, 1951, ilkokul 3'ten terk, Yeşilyurt Köyü.
- Ayşe Aktaş, 1943, Okur-yazar, Savaştepe/Kozcağız Köyü.
- Ayşe Çektin, 1937, Tahsili yok, Dursunbey-AşağıYağcılar Köyü.
- Birgül Kaplan, 1978, İlköğretim mezunu, İvrindi-Soğanbükü Köyü.
- Cevat Kahveci, 1960, Eğitim Enstitüsü mezunu, Balya-Kayalar Köyü.
- Cevriye Çakmak, 1955, ilkokul 4'ten terk, Ayvalık-Çamoba Köyü.
- Derya Avcı, 1983, Doktora öğrencisi, Balıkesir.
- Dursun Akçay, 1965, ilkokul mezunu, Karamanlar Köyü.
- Emine Erdel, 1960, ilkokul mezunu, İvrindi- Mallica Köyü.
- Emine Özcan, 1961, ilkokul mezunu, Dursunbey.
- Fatma Ertekin, 1981, ilkokul mezunu, İvrindi-Soğanbükü Köyü.
- Fazlı Sarı, 1965, ilkokul mezunu, Bigadiç-Güvemçetmi Köyü.
- Gülizar Aslan, 1972, ilkokul mezunu, Kepsut-Danahisar Köyü.
- Halime Akdağ, 1933, ilkokul mezunu, Balya-Kayalar Köyü.
- Hasan Düzgün, 1950, Altınoluk-Doyran (Şebadansani) Köyü.

Hatice Ayaz, 1954, Tahsili yok, Köylüköy.
Haydar Özçelik, Eğitim Enstitüsü mezunu, Yeşilyurt Köyü.
Kezban Uysal, 1943, Tahsili yok, Savaştepe-Eyerci Köyü.
Miyase Çetin, 1964, İlkokul mezunu, Kirne (Ortaca) Köyü.
Naci Yüksel, 1969, Lise mezunu, Bahçedere(Kavakbaşı) Köyü.
Sabriye Öрки, 1935, Tahsili yok, Tahtakuşlar Köyü.
Sait Çal, 1946, Ortaokul mezunu, Balya-Kayalar Köyü.
Seyfi Oğuz (Dede), 1947, Lise mezunu, Bahçedere Köyü.
Zeliha Karakoç, 1942, Tahsili yok, Dursunbey-Çamköy.